

NURETTİN TOPÇU VE NECİP FAZIL KISAKÜREK’TE KARŞILAŞTIRMALI AYDIN ANALİZİ¹

Mustafa Kemal HAYTA²

İbrahim MAZMAN³

Öz

Bu makalede, Rus kültüründe entelijansiya, Batı kültüründe modern entelektüel ve Osmanlı kültüründeki münevver kavramlarına eş değer olarak kullanılan Türk aydını sosyal bir tip olarak ele alınmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında sağ, muhafazakâr, milliyetçi ve İslamcı aydınların önde gelenlerinden olan Nurettin Topçu ve Necip Fazıl Kısakürek’in Türk aydınına bakışları, aydın eleştirileri ve ortak noktaları, Türk aydını ve modern Batı entelektüeli üzerinden incelenmiştir. Topçu ve Kısakürek’in Türk aydınına yönelik eleştirileri, Babıâli, sözde Türk aydını, Türk aydınının halkla yabancılaşması, Batı taklitçiliği ve millet değerlerinden uzaklaşmadır. Türk aydını ve modern Batı entelektüeli bağlamında birbirine zıt konumlanan Topçu ve Kısakürek’in ideal aydın kavramsallaştırmalarına makalede yer verilmiştir. Topçu, ideal aydın (Millet Mistiği) kavramını, büyük mustarıpler, büyük ölümler ve millet şehitleri olarak da isimlendirir. “Millet Mistik”leri, her türlü sosyoekonomik konum ve çıkardan uzak milletin sefaletine ve ıstırabına taliptirler. Kısakürek ise ideal aydın (Yüce) kavramını, aksiyoncu güzideler, idrak soyluları, dimağ işçileri ve münevverler aristokrasisi olarak adlandırır. “Yüce”ler, toplumun her kesiminden, her meslek grubundan en yetenekli ve ahlaklılar arasından seçilecek olan en iyi yüz bir üyedir. Parlamento Yüce’lerden oluşacaktır. Topçu ve Kısakürek, millete rol model olarak sundukları ideal aydın tasavvurlarını tamamen iyilik ve fedakarlıkla donatarak eserlerinde ve söylemlerinde ortaya koymuşlardır. Çünkü aydın kavramının duruma göre olumsuz içeriği vardır. Bu iki düşünür, olumsuz nitelikleri bünyesinde barındırma ihtimali olan aydınla, kendi ideal aydın yaklaşımlarının karıştırılmaması için aydın tasavvurlarını Millet Mistiği ve Yüce olarak ifade etmişlerdir. Bu bağlamda makalede Topçu ve Kısakürek’in, birbirine karşıt olarak konumlanan aydın yaklaşımları Türk aydını ve modern Batı entelektüeli üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Millet Mistiği, Yüce

A COMPARATIVE INTELLECTUAL ANALYSIS IN NURETTİN TOPÇU AND NECİP FAZIL KISAKÜREK

Abstract

In this article, the Turkish intellectual, who is used as an equivalent to the intelligentsia in Russian culture, modern intellectual in Western culture, and an enlightened person in Ottoman culture, is discussed as a social type. The views of Nurettin Topçu and Necip Fazıl Kısakürek, who were leading right-wing-conservative, nationalist and Islamist intellectuals in the first years of the Republican era, towards Turkish intellectuals, their criticisms and common points were examined through Turkish intellectuals and modern Western intellectuals. Criticisms of Topçu and Kısakürek for Turkish intellectuals was built on the Sublime Porte (Babiâli), the so-called Turkish

¹Bu makale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında Prof. Dr. İbrahim MAZMAN danışmanlığında yürütülen “Aydınlar Sosyolojisi Bağlamında Nurettin Topçu ve Necip Fazıl Kısakürek’in Toplum İnşası” isimli tezden üretilmiştir.

² Doktora öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, mkh.hayta@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2347-1561.

³ Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, F.E.F, Sosyoloji Bölümü, ibrahimmazman5@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-0564-502X.

intellectual, alienation of Turkish intellectuals from their own people, Western imitation and move away from national values. The ideal intellectual conceptualizations of Topçu and Kısakürek, who are in opposition to each other in the context of Turkish intellectual and modern Western intellectual, are included in the article. Topçu also names the ideal intellectual (Nation Mystic) concept as "great sufferers", "great dead" and "national martyrs". "Nation Mystics" aspire to the misery and suffering of the nation, far from any socioeconomic position and interest. Kısakürek, on the other hand, calls the concept of the ideal intellectual (Supreme) as an aristocracy of actionists, nobles of understanding, intellectual workers and intellectuals. The "Supreme" are the best one hundred and one members to be selected from among the most talented and moral people from all walks of society and from every professional group. Parliament will be composed of Supremes. Topçu and Kısakürek put their ideal intellectual conceptions, which they presented as role models to the nation, in their works and discourses, fully equipping them with kindness and self-sacrifice. Because the concept of intellectual also has a negative content depending on the situation. These two thinkers expressed their conceptions of intellectuals as the Nation Mystic and the Supreme, in order not to confuse the intellectual, who may contain negative qualities, with their ideal intellectual definitions. In this context, the intellectual approaches of Topçu and Kısakürek, which are located in opposition to each other, are examined through Turkish intellectuals and modern Western intellectuals.

Keywords: Intellectual, Nation Mystic, Supreme.

Giriş

İnsanlık tarihinin gelişim seyrinde yaşanan, dini, toplumsal, iktisadi ve siyasi gelişmeler her dönemde kendine özgü toplum yapılarını oluştururlar. Sosyal bir tip olarak aydın da kendisini oluşturan toplumsal süreçlere özgü nitelikler taşır. Aydınların düşünce refleksleri, tutum ve davranışları yine bu tarihsel süreçle ilişkilidir. Tarihsel süreçte toplumları meydana getiren olaylar ve olgular işlevsel olarak ortaya çıkan ve aydını şekillendiren unsurlardır.

Pagan toplumlardan içinde bulunduğumuz zamana kadar bütün tarihsel dönemlerde sosyal bir tip olarak hem aydınlar hem de etkileri vardır. Bu etki, işlev ve konum çeşitli özellikler göstermekte birlikte her topluma özgü nitelikli bir aydınlar kümesi, tarihi bir zorunluluk olarak ortaya çıkar. Aşiret hayatında "sihirbaz" ve "büyücü" aydın işlevi görür. Eski Yunan site yaşamında söz sanatını bilmek site yönetiminde görev almak için şarttır. Sofistler ve diğer düşünürler o günün aydınları olarak, site yönetiminde görevlendirilecek aristokrat çocuklarına söz sanatını öğretmişlerdir. Feodal devir aydını *clerc* (din adamı) toplum yapısını kuvvetlendirme yönünde Hristiyanlık ideolojisini aktarma göreviyle ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle feodal devrin aydınları din adamları sınıfıdır. Kapitalizmin yeni yeni ortaya çıkmasıyla bilhassa Rönesans'tan sonra "bilen" aydının yerini "sorgulayıcı" aydın almıştır. Kapitalizmin ve medya araçlarının biraz

daha gelişmesi bilgi uzmanlıklarını doğurmuş. Bilgi uzmanları arasından da aydınlar ortaya çıkmıştır. Özetle toplumsal hayatın ilk dönemlerinden günümüze kadar geçen, tarihin bütün gelişim aşamalarında aydınlar işlevsel olarak vardır (Keser, 1986: ss.211-212). Aydın gelecekte de farklı toplumsal ve tarihsel süreçlerden geçerek işlevsel olarak var olmaya devam edecektir.

1.Aydın Kavramı: Ortaya Çıkışı ve Gelişim Seyri

Türk kültüründeki aydın kavramını anlamak için “entelijansiya, münevver ve entelektüel” kavramlarını incelemek gerekir. “Entelijansiya”, Batı dillerine Rusçanın armağanı” (Meriç, 1997: s.64), “gerçek kişiliğini 1840’larda kazanmış” (Meriç, 1997: s.65) ve aydının Rus kültüründeki karşılığı olarak ortaya çıkmıştır.

Entelijans, Latince *leg*’ten türediği için etimolojik kökeni oraya dayanır. *Leg* ise okumak anlamak manalarına gelir (Özcan, 2006: s.41) Entelijansiya, “belli bir devirde Rusya’da yaşayan, ortak ilgilere ve davranışlara sahip bir sosyal sınıf ya da zümredir” (Meriç, 1997: s.64). Düşünce için hayat süren ve düşünceyle yaşayan bir topluluktur. Bu topluluğu ilk oluşturanlar “şuuru incinmiş” soylulardır. Daha sonra her zümreden ayrılıp gelen bir avuç insanlardan oluşmaktadır (Meriç, 1997: s.65). “Aristokrat ailelerin küçük çocukları, küçük burjuvazinin, hattâ hali vakti yerinde köylülerin erkek çocuklarıydı bunlar; eski cemiyetten kopmuşlardı, edindikleri bilgiler ve kurulu düzen karşısında takındıkları tavır birleştiriyordu onları.” (Aron, 1979: s.261) Entelijansiyayı oluşturanların ortak noktaları toplumun her kesiminden insanlar olarak statükoya karşı olmalarıdır.

“Entelekt de Lâtinçe, *leg*’ten türemiştir. *Leg*, okumak, anlamak demektir. Buradan hareketle söylersek entelektüel, klerk ya da mandarinle ortak özelliğe sahiptir. Entelektüelin işi, tıpkı onlar gibi, okuyup yazmak ve anlamaktır. Onun mesleği düşünmektir.” (Özcan, 2006: s.41) Sonuç olarak entelijansiya ve entelektüel aynı kökenden gelmektedir. Entelektüel kavramı, Orta Çağın son zamanlarında, Latince *intellectualis* şeklinde türetilen bir kelimedir. İlişkisi idrak ve akılladır. Akıl ise öğrenmeyi, öğrenmeyle ilişkili olarak bilgi edinmeye işaret eder (Kılıçbay, 1995: s.175). Kısaca rasyonalite merkezli mental işlemlerdir. Farklı bir ifade ile toplumda çok az sayıda insanın diğerlerine göre rasyonel ve zihinsel becerilerde çok daha üstün yeteneğe sahip olduğu için çoğunluğun onların bilgi ve donanım ve yönlendirmesine ihtiyaç duymasıdır.

Entelektüelin, günümüzdeki toplumsal işlevini kazanması ise Fransa da yaşanan *Dreyfus Olayı*’dır. *Dreyfus Olayı* kısaca şöyledir: Fransa’da Yahudi asıllı Yüzbaşı Alfred Dreyfus’un, asılsız

suçlamalarla ordudan görevine son verilip, Şeytan Adası'na hapsedilmesiyle başlayan olaylardır (Ortaylı, 2014: s.10). Daha sonra Dreyfus'u savunanlar Emile Zola'nın öncülüğünde birlik oluştururlar. Zola, 13 Ocak 1898 yılında *L'Aurore* gazetesinde "İtham ediyorum" başlığıyla Devlet Başkanı'na hitaben Dreyfus'u savunarak, onun suçsuz olduğunu ve yeniden yargılanması gerektiğini ifade ettiği açık bir mektup yayınladı. 14 Ocak günü aynı gazetede Zola'yı destekleyenler, "Entelektüellerin Protestosu" başlığıyla bir bildiri yayınladı (Özcan, 2006: s.47). Dreyfus karşıtları da bildiri yayınlayanları "Entelektüeller" diye küçümsemesine rağmen kavram günümüzdeki içeriğini ve kullanımını kazanır (Demiralp, 2002: 121).

"Münevver", aydının Osmanlı kültüründeki karşılığıdır (Özlem, 1995: 208). Mardin ise "münevver"i *Dreyfus Olayı*'yla ilişkilendirip aydın olarak kullanımını şöyle ifade eder: "Her ne kadar böyle bir araştırmayı kendim yapmadıysam da 'münevver' kelimesinin Türk diline bu tarihten sonra girdiğini kuvvetle tahmin ediyorum. Intellectuel tabirindeki vurgu bu kapsama girenlerin grup niteliğini entendement(bilme)'na bağlayarak tanımlamasıdır." (Mardin 1991: s.256) Bu bağlamda aydına eş anlamlı kullanılan üçüncü kavram "münevver" olarak karşımıza çıkar.

Münevver; Arapça bir sıfat olan "nur" kelimesinden gelir. "Tenvir edilmiş, nurlandırılmış, aydınlatılmış; aydın kimse" (Develioğlu, 1993: s.727), "parlatılmış, ziyadar, ruşen, dirahşen" (Sami, 2012: s.1099) demektir. Işıklı, aydınlatılmış manalarına gelen münevver kavramı dini kökenli bir ışık olan "nur"dan türetilmiştir. Kavramın geldiği bu köken aydınlığın, farklı bir ifadeyle bilgiyle donanmanın, yalnızca akılla değil, kalp, sezgi, duygu gibi diğer etkenlerinde katılımıyla sağlanabilen içeriğini vurgulamaktadır (Birkök, 2000: s.99)

Aydın ise, Fransızca *intellectuel* kelimesinin Türkçe karşılığıdır. Aydın, kültürlü kişi demektir. Akıl, anlayış anlamlarına gelen *intellect* kelimesinden türetilmiştir. *Intellect* ise Latince, anlamak, idrak etmek, ayırt etmek anlamlarına gelen *intellectus*'tan gelmektedir (Nişanyan, 2012: s.165). Aynı zamanda "Entelekt, Grekçe vouç (Nous) kavramının Lâtinçe karşılığı olan *intellectus*'un Fransızcaya geçmiş biçimidir. Entelekt, akla ve diskursif düşünmeye karşıt, soyut ve mantıksal düşünme yetisidir, genel fikirleri türetme ve kullanma gücüdür; kavramlarla düşünme kabiliyetidir." (Özcan, 2006: s.41) Özetle köken olarak *intellect*'ten gelen entelektüelin soyut alanda aklını kullanmasıdır.

Aydın kelimesine Çağbayır (2017: s.433) şu anlamları verir: Ay, ay ışığı, ışık ve aydınlık ya da olayları, nesnelere daha da aydınlatmak görünür ve anlaşılır duruma getirmeyle ilgili içeriklerdir. Kişi olarak "bilgisi, kültürü engin olan; münevver" (Çağbayır, 2017: s.433), "kültürlü, okumuş, ileri düşünceli (kimse), münevver, entelektüel" (Akalin, 2011: s.201) demektir. Püsküllüoğlu ise

aydın kelimesini şöyle tanımlar: “Genellikle öğrenim görmüş, çok okumuş, kültürlü, bilgili, görgülü, ileri ve açık düşünceli, kendisi aydınlanmış olduğu için çevresini de aydınlatabilecek durumda olan kimse”ye (Püsküllüoğlu, 2012: s.83) denir. Kavrama sözlüklerde verilen ortak içerik; aydınlatmak, eğitimi ve bilgili olarak donanımlı kişi içerikleridir.

Aydın kavramının toplumsal bir fenomen olarak ortaya çıkması Nişanyan’a göre (2012: s.165) 1935 yılından sonra münevver kavramının karşılığı olarak kullanılmasıyla olur. Yukarıda Meriç, Özcan ve Mardin’in verdiği bilgilere göre aydının tarih sahnesindeki ilk karşılığı Rus kültüründeki entelijansiya, ikinci olarak Batı kültüründeki karşılığı entelektüel, üçüncü olarak Osmanlıdaki karşılığı münevverdir. Kendisi ise Türkiye Cumhuriyeti’nde ortaya çıkmıştır.

Aydının toplumda icra ettiği aydınlanma, yalnızca akla has bir konu değil, kişinin bir bütün olarak, her yönüyle değerlendirildiği bir olgudur. Bu yüzden Türk dilinde kullanılan entelektüel kavramı köken olarak daha çok mental (zihinsel) gücü ön planda tutar. Aydın’ın da inanç ve aklı beraber vurguladığı söylenebilir (Birkök, 2000: s.99). Bu anlamda münevver ve aydın kavramları Müslüman Türk milletinin müktesebatıyla, inanç ve kültürüyle uyumlu kavramlardır.

Buraya kadar aydınla eş anlamlı kullanılan kavramlar, aydının etimolojik kökeni ve bu kavramlarla ilgili bilgiler verilmiştir. Ancak günümüzde dünyaya egemen olan Batı (Avrupa) kültürü olduğu için kabul gören aydın tipi modern Batı entelektüelidir. Buradan itibaren aydının, modern Batı entelektüelinden ayrılan özellikleri verilip çalışmaya devam edilecektir.

Türk aydınını ön plana çıkararak ve modern Batı entelektüelinden ayıran, kendi toplumsal gerçeğini yansıtan üç niteliği vardır. Bunlardan ilki bilgi tüketicisi (nakilci, transferci) olması ikincisi halktan kopuk ve halka yabancı olması, üçüncüsü ise bürokrat özelliği ve iktidar içinde konumlanmasıdır.

Bu çalışmada, Türk aydınının birinci niteliği olarak ele alınan “bilgi tüketicisi” olma durumunu, Kılıçbay şöyle ifade eder: “Entelektüel, soyut alanda yer tutan ve mevcut fikirler ve düşüncelerle hesaplaşma uğraşı içinde olan (...) kendi fikrini kendi oluşturan kimsedir.” (Kılıçbay, 1995: s.175) Aydın ise, *éclairé* (aydınlanmış) sıfatından türetilen bir kavram olarak eğitimle bilgi edinen ve zihni aydınlanmış şahıs demektir. Düşünsel üretimle bir ilişkisi yoktur. Hazır bilginin öğrenilmesine göndermede bulunur. Bu yönüyle entelektüelin bilgi üreticisi, aydının ise bilgi tüketicisi ve aralarında büyük farklar olduğu söylenebilir (Kılıçbay, 1995: s.175). Kılıçbay bu durumu şöyle açıklar: Zaten Avrupa’da entelektüelin ortaya çıkma ve gelişim seyri de konunun nedenleri hakkında işaretler vermektedir. Aynı İslamiyet’teki gibi Hristiyanlık’ta da bilgi aktarma

yöntemi nakildir. Üstatların ve Kilise büyüklerinin ortaya koydukları dogmanın, yeni kuşaklara sıkça tekrar ettirilmesi ve ezberletilmesi esasına dayanır. Entelektüel, Orta Çağ sonlarında, eleştirel yaklaşımı ortaya koyduğu zaman belirmeye başlar ve bilgi nakleden değil de imal edip ürettiği zaman zarfında bu nitelermeyi hak eder. Bu yönüyle aydın entelektüele göre, sadece ondan transfer eden bir türdür (Kılıçbay, 1995: s.176). Bu bağlamda entelektüel kiliseye karşı var olurken, aydın ulemanın evrimleşmiş güncel işlevini devam ettirme göreviyle ortaya çıktığı için entelektüel olamamıştır.

Mardin de Kılıçbay'ın düşüncelerini desteklercesine Türk aydınının, geleneksel yapıyı devam ettirme işlevine dikkat çeker. Türk aydını, modern Batı entelektüeli gibi yerleşik düzene karşı mücadele sonucunda ortaya çıkmamış, geleneksel yapıyı devam ettirme işleviyle ortaya çıkmıştır. Türk aydınının geleneksel yapıyı devam ettirme işleviyle ortaya çıkmasını Şerif Mardin tarihi çok eski dönemlere giden literatü (Mardin, 1991: 256) kavramıyla açıklar. Literatü: “Mesleği ‘bilme’ olan kimsedir, (...), toplum içinde en önemli sayılan işlerden birini üstlenmiştir, o da topluluğun temel değerlerinin sağlanması ve kuşaktan kuşağa intikal ettirilmesidir. Literatü'nin şahsiyeti, toplum içindeki yerini tanımlayan bu kolektif çalışmanın içinde erir; ürün verme stiline özel karakteri yaptığı kolektif işleve nisbetle önemsiz sayılır.” (Mardin, 1991: 257-258) Geleneksel toplumlarda yaşamlarını “bilgi”ye adayan literatüer öğrendikleri bilgileri entelektüellerden çok daha farklı kullanır. Bunların bilgiyi saklama ve topluma da “doğru”yu gösterme yolunda üstlendikleri mesuliyet *les clercs* (din adamları) kavramında ortaya konmuştur (Mardin, 1991: ss.256-257). Aydın Batı kültüründe literatü niteliği *les clercs* (din adamları) bağlamında Türk kültürüne yansması yukarıdaki gibi yine ulema işlevi olarak ortaya çıkmaktadır.

Aydın ikinci niteliği olan bürokrat, iktidar ve iktidar içinde konumlanması Özlem'den hareketle şöyle yorumlanabilir: Modern Batı entelektüeli, kendisini meslek erbabından, uzmandan, yöneticiden ve bürokrattan ayırmak için özel çaba harcar. Entelektüel bir meslek sahibi, bir konuda uzman, yönetici ya da bürokrat olabilir. Ancak onu entelektüel yapan belirgin nitelik “kültürlü”, “bilgili”, “okumuş” özetle “aydınlanmış” (aydın) bir şahıs olarak bir meslek yapması, uzman olması değil, kendi görev bilinci ve mesleki, yönetim ve bürokratik ilgi ve menfaatlerin motivasyonundan asgari miktarda etkilenmesini sağlayan bir özgürlük duygusuyla her zaman düşünsel arayış ve eleştiri sürecinde olmasıdır. Bunlar entelektüeli, memur-amir ilişkisinin, statünün, bürokratik alanın dışında tutan niteliklerdir. Entelektüelin de diğer insanlar gibi toplumsal bir konumu ve sınıf kökeni vardır. Ancak o içinden geldiği sınıf ideolojisine ve menfaatlerine muhalif bir tavırda olabilir. Bu yüzden “entelektüelin” toplumsal hiyerarşideki yeri

ve konumu Batı kültüründe her zaman belirsiz kalmıştır. İşte bu belirsizlik entelektüel adına olumlu bir niteliktir. Konu bu yönüyle değerlendirildiğinde, Tanzimat'tan sonraki bir buçuk asır Türk kültüründe aydınların çoğuna yakını neredeyse tamamı üst sınıftan gelen idareci ve bürokrat kesimden, yüksek statülü mesleklerden çıkması, bir mesleği profesyonel olarak yapan, devlet idaresinde bulunan, “bilgili”, “okumuş”, “kültürlü” kişiyle “entelektüelin” yanlış özdeşleştirilmesine neden olmuştur (Özlem, 1995: s.208). Bu da en veciz şekliyle bürokrat aydın ifadesinde kendini bulur.

Aydının üçüncü özelliği olan yabancılaşmayı ve halktan kopuk olmasını Ülgener şöyle ifade eder: “Tanzimat ve sonrasında aydını, bürokrat aydın (Cumhuriyet devri dahil) (...), kafalarında soğuk bir Batılışma modeli, üstelik anlaşılmaz dil ve davranış biçimi ile yığına sürekli yabancılaşmanın çenberini kırıp tabana inen yolu bulamamış” (Ülgener, 1983: ss.72-73) ve halkla bütünleşmemiştir.

Bürokrat aydın halkı küçümseyen ve yukarıdan bakan tutumu ile kitleye sürekli olarak yabancı, (üstelik “yaban”) olarak kalmaktadır. Yabancılaşmanın zamanla kopma ve patlama seviyesine ulaştığı durumlar az değildir. Bu durumu Akif, yüreğin beyne başkaldırması olarak şöyle ifade eder (Ülgener, 1983: s.73):

Yıldırımlar gibi indikçe “beyin”den şiddet

Bir yanardağ gibi fışkırdı “yürek”ten nefret,

Öyle müthiş ki husumet, mütefekkir tabaka

Her ne söylerse fena gelmede artık halka (Ersoy, 2016: ss.165-166).

Türk kültüründe aydın-halk yabancılaşmasının, Batı'ya göre daha ileri seviyelere varmasının nedeni bürokrat ve aydın kimliklerinin tek kişide birleşmesinden kaynaklanır. Vali ve müfettiş kimliğiyle halka tepeden bakan ve kendisine yaklaşmak mümkün olmayan idareci zümre bir yönüyle diplomalı aydının memleket genelinde başlıca temsilcisidir. Batı kültüründe entelektüel denince ilk akla gelen gazeteci, yazar, romancı, yorumcu ve tek kelimeyle edebiyat ve düşün insanıdır. Türk kültüründe ise aydın dendiğinde okur yazarla birlikte onun yüksek konumda bürokratla kaynaşmış türü akla gelmektedir (Ülgener, 1983: s.73). Aydın niteliğinden dolayı bürokraside ve iktidar içerisinde istihdam edilen bu tip, kendisini yüksek makamlara taşıyan aydın kimliğini, o makamlara geldikten sonra menfaat ve iktidar kaygısından dolayı ihmal edip bürokrat kimliğiyle ön plana çıkmıştır.

Gelinen nokta itibariyle; aydınla, modern Batı entelektüelinin aynı şey olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Aydınların yukarıda ortaya koyulan nitelikleri, onun eski tabirle nevi şahsına münhasır bir yapısı olduğunu göstermektedir. Modern Batı entelektüeli, iktidar, kilise ve ruhban sınıfına karşı mücadele sonucunda kendi varlığını ortaya koyarken aydınların iktidar içinde konumlanması, bazı yönleriyle ulemanın işleviyle ortaya çıkması göz önünde bulundurulduğunda Türk kültürünün kendi gerçekliğinde işlevsel olarak ortaya çıkan bu tip toplumsal bir figür olarak ifade edilebilir.

2.Nurettin Topçu'da Aydın: Millet Mistik'leri

Nurettin Topçu, toplum tasavvurunu aydınlar üzerine kurar. Onun toplum tasavvurunu gerçekleştirecek olan aydın, İsyah Ahlakı'na sahip, toplumun ıstıraplarına talip Millet Mistik'leri ve toplum selameti için hapis ve idamı göze alarak iktidarın karşısına dikilen şahsiyet sahibi insandır.

Topçu aydınlarla ilgili düşüncelerini Tanzimat'tan sonra Türk düşün dünyasında önemli bir adres olan Babıali üzerinden yapar: Ona göre (2018c: s.61) Babıali; İstanbul'un karşı yakasındaki kötülük yuvası, onun sıkıntı çeken gövdesine kanser gibi uzayan caddenin adıdır. Burada hep ruh ve ahlak düşüklüğü dolaşır.

Topçu düşüncede bir inkılap yapılabilmesi için, halkın ahlak ve eğitim olarak aydınlara yaklaştırılması gerektiğini belirtir. Tersinin olması millet açısından büyük bir kayıptır. Durum kendi ifadelerinde şöyledir: "İnkılâp, düşüncede (...), sanatta ve ahlakta yapılacaktır. Fikir sahasında halkı yükselterek münevver zümreye yaklaştıracak yerde halka doğru iniş fecî neticeler verdi. Münevverin cevheri halkın heveslerine feda edildi ve halkın münevver asaletiyle alâkası büsbütün kesildi." (Topçu, 2018b: s.52) Bu durumu Akif şöyle dile getirir:

Sizde erbâb-ı tefekkürle avâmın arası,

Pek açık. İşte budur bence vücûdun yarası. (Ersoy, 2016: s.164).

Akif bu ifadeleriyle aydın-halk yabancılaşmasına ve kopukluğuna işaret etmektedir. Aydın halk yabancılaşmasını Topçu ise Erzurum köylüsünün ağzından kısaca şöyle ifade eder: Bizim aydınlarımız vagonlardan kopan lokomotifler gibidir. Onlar kömürlerinin bittiği yerde, yolda kalır, bizlerde buralarda gebeririz. Doğrusu ne üniversitelerimizde Erzurumlu İbrahim Hakkı'ların ve Yunus Emre'lerin ruhu ne de Yunus Emre'lerin ve Erzurumlu İbrahim Hakkı'ların ruhunda üniversitelerimizin nüveleri görülmektedir (Topçu, 1998: s.71). Ona göre bir milletin eğitim kurumları, üniversiteleri kaynağını kendi öz kültüründen almalıdır.

Kendi öz kültüründen kaynağını almayan eğitim modelleri aydın-halk kopukluğuna veya aydın-halk yabancılaşmasına neden olur. Bu durumu da Topçu şöyle dile getirir: Son dönemde eğitimde yapılan inkılaplar, okulların sayısını artırdı ancak eğitimi yükseltemedi, öğretim etkinliklerini yaşama karıştırdı, bilimi sevdiremedi, öğrenciyi esnafa benzetti, hakikati kurtaramadı, okuma-yazma bilenlerin sayısını artırmış olmasına rağmen halkı aydına bağlayamadığı görülür (Topçu, 2016: s.60). Buda, eğitimden beklenenle, ortaya çıkan sonucun beklenenin zıddı olarak, milleti ve okumuşları birbirinden uzaklaştırmış olduğunu ortaya koyar.

Batı'da ortaya çıkan bilimsel gelişmelerin olduğu gibi Türk kültürüne transfer edilmesi bilimin Türk ve Batı kültürüne olan etkisini Topçu şöyle açıklar: Türk kültüründe gelinen nokta itibarıyla; aydını halktan daha fazla materyalist oluyor. İşte Batı'yla Türk kültürü arasındaki farklardan bir tanesi budur: Avrupa köylüsü, Şark'ın medeniyetler kuran müktesebatına mirasçı ve İslam'ın müjdelerini kazanmış Anadolu köylüsü gibi ince ruh ve bilinçle olmasa da madde düşkünlüğünden onun kadar uzak kalmaz. Aydın sınıfında bu durum tersinedir. Doğu'da sosyal statü arttıkça gösteriş düşkünlüğü ve maddi konfora sahip olma amacıyla olan aydının karşısında bunlara değer vermeyen bilim ve idrak artıkça bu metallerden giderek uzaklaşan entelektüel (aydın) görülür (Topçu, 1998: ss.45-46). Türk kültürü öyle bir hal almıştır ki, bilim ahlakın ve aklın bozulmasına neden olmaktadır. Batı'da köylü aydından daha ahlaklı ve daha akıllıdır. Batı'da bilim insanları daha ahlaklı ve akıllı yapar. Aydın ileri, köylü ise geridir. Köylüye itimat edilmez, aydına inanılır ve güvenilir. Türk kültüründe iş tersinedir (Topçu, 2018c: s.56). Bu durum Batı kültüründe üretilen bilimin, Türk kültürüne transfer edilirken uygun bir yöntemle alınmayıp doğrudan kopyalanması sonucu ortaya çıkan yan etkileri olarak görülebilir.

Topçu, aydın eleştirisine şöyle devam eder: Biricik ideali önemli konulara çıkmak ve milletin üstüne bir asalak gibi yapışmak olan bir kuşak ve bir aydın (münevver) belası ortaya çıktı. Günümüzde aydın, yalnızca çıkar ve şöhret peşinde koşan bir siyasetçidir. O milliyet ve ahlak düşmanı olduğu, mahşeri vicdanda hiçbir itibarı kalmadığı için millete bir an olsun hesap vereceğini düşünmeyen bir sorumsuz ve bir asalaktır (Topçu, 2008: s.37). Topçu'nun bu ifadeleri bizi, onun, aydını başkalarının üzerinden geçinen bir asalak olarak gördüğü sonucuna ulaştırır.

Aynı zamanda aydın toplumun sorunlarından tamamıyla habersizdir. Toplumun hizmetinde olma gayesi yoktur. Topluma, irfan, bilim, ahlak ve yaşam sunma zorunda olduğunun farkında değildir. Aydın, son yüzyılda dalkavuk veya Batı'nın bilinçsiz taklitçisi olarak görülmektedir. Batı'ya gidenler Anadolu'yu unuttular. Yurda dönenler Batı kültürünün en bayağı

yaşam araçlarını memlekete taşıdılar (Topçu, 2017a: s.88). Böylece sözde münevverler şuursuz taklitçiler olarak memlekete Batı'nın en basit yaşam araçlarını getirmişlerdir.

Çıkarlarını Allah yerine koyan ve yalnızca ona tapan, sözde münevverlerdir. Avrupa görmüş olan münevver Türk milletinin iki musibetinden birisidir. Bir asırdan itibaren de Türk milletini her geçen gün biraz daha geri bırakan ve Avrupa'ya boyun büktüren, Avrupa'da yetişen bu münevverlerdir (Topçu, 2017a: s.36). Bu bağlamda milletin problemlerine çözüm üretmesi gereken münevverler millet için sorun oluşturmaktadır.

Topçu, Türk milletine aydınlar üzerinden kurtuluş reçetesi olarak üç öneri sunar. Reçetenin birinci maddesi; sorumluluk duygularını bütünüyle kaybetmiş bulunan devlet yöneticilerinden ümidini kesen, sahtekâr aydınlardan canavardan korkar gibi bıkmış olan toplum, inandığı kişilerin çevresinde birleşerek, sorumluluğu aşk gibi özümseyip, benliğinde hırs ve irade şekline getiren fedakâr ve genç bir zümreyi güçlendirmelidir (Topçu, 2010a: s.58).

İkinci maddesi; toplumun kurtuluşunu din adamlarından ziyade aydınlarda görür: Din adamlarının bu yetersizliklerine son verilmezse, daha açık ifadeyle yüzyıllardır Müslüman dünyayı uyutan sözde alimlerin yerini, ilk önce, hakikat hırsına sahip, erdem mücahidi, toplumun kalbine ve dimağına girebilen idealist bir aydın sınıfa bırakmadıkça milli mektebi inşa edecek bir ruh oluşmayacaktır (Topçu, 2010b: ss.12-13). Milli mektebi oluşturacak olan aydın sınıf milletin kalbine ve beynine hitap edecek bir ruhla ortaya çıkmalıdır.

Üçüncü olarak Türk milletinin kendi benliğini bulması için aydınlar aracılık edecektir: Bu çare, Batı'nın iyi şeylerini alıp kaçırma gibi bilinçsiz bir kopya ile olmaz. Önce Türk milleti kendi benliğini bulup onu tekrar içine sindirecek. Sonra benliğini yeniden özümseme aşamasında Avrupa'da bu işlere uygun olan ve emek isteyen iyi şeyleri alıp, benliğinde kaynaştırıp eritecek ve ilk önce kaybetmiş olduğu benliğini bulup yeniden kuşanacaktır (Topçu, 2018c: s.56) Böylece benliğini bulan Türk milleti aydınlar aracılığıyla bir diriliş gerçekleştirecektir.

Türk milletinin Rönesans'ından sonra halk ve aydın kaynaşacaktır. Topçu halk-aydın kaynaşmasını kısaca şöyle ifade eder: Fakültelerin giriş kapılarında Remzi Oğuz'un büstü, İbni Kemâl' in heykeliyle yan yana duracak. Dini sanatın müjdeleyicileri olarak, daha önceden seçim sloganları atılan meydanlarda halk Yunus Emre'yle Mehmet Akif'i konuşacak. Haysiyet pazarlık konusu olmaktan çıkacak. Her insan millet için kazanacak, bütün fertler millet iradesinin emrine girecek. Gençlerin bakışları haya içinde Allaha dönecek. Bilmeyen insanlar bilenlerin emrine girecek. Toplum, aydınların (münevverlerin) peşinden gidecek ve onlardan işaret bekleyecek.

Aydınlar da millet tarihinin, bin senelik birikimin emrinde olacaktır (Topçu, 2017b: s.50). Bu bağlamda Topçu'ya göre (2008: s.37) Müslüman Türk milletinin kuruluş aşamasında gerçek misyonunu omuzunda zembil taşıyarak yerine getiren aydın milletin velisi olarak ortaya çıkmıştır.

Topçu, aydınlarla ilgili düşüncelerini ifade ederken çoğunlukla münevver kavramını kullanır. Aydın eleştirisi yaparken de ondan sözde münevver diye bahseder. Ancak o idealize ettiği, topluma model olarak sunduğu aydını Millet Mistiği olarak isimlendirir. Millet Mistiği: “Tarih içinde büyük vatanperverler, millet şehitleri veya kahramanlar diye anılan bu insanlar, millet ruhunun, fertlerini her zaman kana kana doyurmaya kudretli kaynaklardır. Bunlar, millet mukaddesatının sahipleri ve yaratıcılarıdır. Bunlara biz, millet mistikleri diyoruz” (Topçu, 2018a: ss.132-133). Bu bağlamda ortak kaderde birleşen Millet Mistik’leri, milletlerin oluşumuna kaynaklık eder. Millet Mistik’lerini, milletlerin oluşumuna kaynaklık eden yüce şahsiyetler olarak şöyle ifade eder: Tek bir membadan kültür davası, dinin anlatılması ya da ırk örgütü gibi hırslı bir atılımdan yaşam ve enerji alarak, kendi çevresinin dairesi içine kapanan millet varlığının, aynı güçle hayatını sürdürmek ve sonsuz varlık olma hırsını her daim yaşatabilmek için, bu gücü kendisine her daim sunabilecek olan şahsiyetlere ihtiyacı vardır (Topçu, 2018a: s.132). Millet Mistik’leri, toplumların üzerinde yükseleceği zemin veya besleneceği kaynak olarak da ifade edilebilir.

Millet Mistik’lerinin nitelikleri şunlardır: Onlar büyük ıstırap sahibidirler. Onların en büyük zevkleri, milletin sıkıntısını, mustarip hayatlarıyla kaynaştırmaktır. Onlar hayatları boyunca aynı kanaat ve düşünceye sahiptir. Kendi dönemlerinde iktidar baskısına şiddetle karşı çıkmak, bu büyük asileri genelde idama çoğunlukla da cezaevine göndermiştir. Onlar bu sonlarını, ilahi amacın huzuruyla birleştirdiler. Onlar, esasen bütün hayatlarını milletin kurtuluşuna harcamaktan ibaret bir şehitlik makamı olarak görürler (Topçu, 2018a: s.136). Bu bağlamda onlar millet çilekeşleri olarak da adlandırılabilirler.

Topçu farklı ifadelerle Millet Mistik’lerini büyük mezarlar ve büyük ölümler olarak da isimlendirir: Büyük vatanlar büyük mezarların üstündedir. Büyük ölümleri olmayan milletler sonsuz olamazlar. Üzerinde büyük ruhların sevildiği topraklarda sonsuz yaşam ağacı yeşerir, gerçek yaşam gerçek mutluluk tadılır. Onlar olmadan yeryüzünde yaşam yetimdir. İnsanın yaşam sürdüğü yeryüzünde toprağın ruhu yoksa insanda da yaşam olamaz. Büyük ruhu vatan toprağına karıştıranlar, milletleri sonsuz yapan kabirlerde ebediyetle koyun koyuna yatanlar, peygamberler, veliler, hakimler, filozoflar, ahlakçılar ve sanatkarlardır. Anadolu toprağının altında Müslüman Türk milletine bin yıllık geçmişten emanet olan büyük kabirler, sonsuz olan ruhlarını Müslüman Türk milletinin varlığına karıştırdıkça, ruhlarına düşman olan sefillerin etkileri Müslüman Türk

milletini ortadan kaldıramaz. Gerçek büyüklerin kabirlerinde sonsuzluk bayrağı dalgalanır. Türk milletini yaşatan ve ebedileştiren, sonsuzluğa götüren büyük kervanın başında Yunus'lar Mevlana'lar görülür. Anadolu ruhunun uyanış zamanında, ona yön vermesi, bilgelik ışıklarını göstermesi bakımından bu memlekette Mevlâna ve Yunus, Sokrat'ın yaptığı büyük role sahiptirler. Türk milleti Mevlana'nın ruhuyla dolsaydı, her gün başka yabancı ruhun taklitçisi ve bedbaht zavallı olmazdı. Mevlâna, milli ruhun mürşidi ve felsefenin üstadı olmalıydı. Mevlana'nın şahsiyetinde doğunun büyük hâkimi Sadi ile Batı romantizminin zirvesi sayılan Goethe birleşmiş bulunur. *Gülistan*'ın ağır başlı kalender hâkimi, *Mesnevi*'de ıstırap çeken sert bir yüze bürünür. Diğer taraftan *Mesnevi*'nin güçlü bir tarafı Goethe'yi düşündüren romantizmidir. Yedi asırdır milyonlarca ruha ateş veren mistik lirizm, Türk romantizminin ilahi kapısıdır (Topçu, 2008: ss.115-116). Topçu'nun, yukarıda ifade ettiği Mevlâna, Yunus Emre, Sokrat, Goethe aynı zamanda isyan ahlakının baş temsilcileridir. Onun eserlerinde isyan ahlakına sahip kişiler olarak ifade ettikleri aynı zamanda Millet Mistik'leridir

Topçu, Millet Mistik'lerini; toplumsal kurtuluşun taşıyıcısı ve topluma bir prototip olarak tanımlar ve sunar. Onlar ideali amaç edinmiş büyük ruhlardır (Elibol, 2006: s.271). Bu çalışmaya bakan yönüyle Millet Mistik'leri Topçu'nun millete rol model olarak sunduğu ideal aydın tipidir.

Topçu Millet Mistik'lerini iktidar dışında konumlandırır: Yüksek makamlar, onların yalnızca millete hizmet için ve daha yüce şehitlik mertebesi elde etmek için, çok nadir buldukları konumlardır. Çoğunlukla yoksulluk içinde toplumun takdirinden ve övgüsünden uzak, zulüm kaskacında hayat sürerler. İnsanı kibre esir eden yüksek makamlara çoğunlukla yabancı ve düşmandırlar (Topçu, 2018a: s.136). Çünkü iktidar içerisinde konumlanmak Millet Mistik'lerinin varoluş gayesine tehdittir.

Topçu'nun aydınlarla ilgili düşünceleri şöyle özetlenebilir: Topçu, aydın eleştirisi yaparken "sözde münevver" ifadesini kullanır. Sözde münevverin milletin inanç ve kültürel değerlerinden uzak olduğunu, halkın kültür ve donanım olarak münevvere yaklaştırılması gerekirken, münevverin değer ve donanımını kaybederek halka yaklaştığını bunda aydın halk kopukluğuna neden olduğunu, Türk toplumunun iki musibetinden birisi Batı'da eğitim görmüş olan münevverin memlekete Batı'nın en basit kültürel ve yaşam araçlarını getirdiğini, Batı'da bilimin insanı ahlaklı ve akıllı yapmasına rağmen Türk kültüründe tam tersi bir durum ortaya çıktığını ve bilimin Türk aydınını maddeci yaptığını düşünür.

Topçu'nun millete bir prototip olarak sunduğu Millet Mistikleri, ona göre bir milletin ortaya çıkması ve varlığını devam ettirebilmesi için olmazsa olmaz şarttır. Yüksek makamlar,

Millet Mistik'lerinin zorunlu durumlarda geçici olarak yalnızca millete hizmet için bulunabilecekleri yerlerdir. Yoksa Millet Mistik'leri milletin ve devletin olanaklarından ve şöhretten uzak yaşarlar. Onlar milletin sıkıntılarına, ıstıraplarına taliptir. Bu yüzden millete olan hizmetleri karşılığında hiçbir makam veya maddi beklentileri olmaz. İktidarla hiçbir çıkar ve menfaat ilişkisi içerisinde olmazlar. Hatta iktidarın baskılarına ilk önce onlar karşı çıkar. Onlar yaşarken yüksek makamlardan özellikle uzak durdukları için kıymetleri, gerçek değerleri pek bilinmez. Millet onların kıymetini çoğunlukla öldükten sonra fark eder.

3.Necip Fazıl Kısakürek'te Aydın: Gerçek ve Üstün Münevverler Aristokrasisi

Türk kültüründe, basın yayın, gazetecilik faaliyetlerinden dolayı aydın kavramının mekânı, açık adresi Cağaloğlu'ndaki Babıali caddesidir. Kısakürek, Babıali'yi şöyle ifade eder: Babıali; Türk kültüründe, sanat ve düşün dünyasının mekanına verilen isimdir. Orası da diğer dünyalar gibi tezatlarla dolu bir dünyadır. Türk kültür bütünlüğü içinde hiçbir iş türünü temsil eden bileşenler Babıali de olduğu kadar birbirine ters oluşumları kucaklayamaz (Kısakürek, 1990: s.168). Bütün yolların Roma'ya çıkması gibi Türk düşün hayatında da bütün yollar Babıali'ye çıkar. Düşün, sanat, bilim ve siyaset sahasında bu ülkede fikir çilesi çeken herkesin "Pazar" yeri Babıali'dir. Bu tarz insanlar nerede ve ne işle uğraşırsa uğraşsın Babıali'den sayılabilir (Kısakürek, 1999b: s.313). Bu bağlamda aydın, sanat ve düşünce insanların her çeşidi Babıali caddesinde bulunur. O günün koşullarında Babıali caddesi, aydınlar, düşünce, sanat insanların adresi olarak kabul edilmiştir.

Kısakürek, aydın eleştirisini sözde aydın ve sözde münevver kavramı üzerinden yapar. Peki sözde aydın nasıl olunur? "Fikir, bir bal peteği gibi derin ve kudretli ferdin kafasındaki kovandan alınıp bandrollü kutular içinde mektebe, gazeteye ve kahvehaneye sürüldüğü dakikadan itibaren bu esrarlı macundan her yiyen sözde münevver olur. Fikrin ondan sonraki ismi, yaftalı hakikat ve malûmattır." (Kısakürek, 2014b: s.261) Sözde aydın (münevver), olayların iç yüzünden ziyade posasını bilir. Hiçbir şeyin ruhuna vakıf değil, her şeyin maddesine meftundur. Hakikati, bir ceylan ve sözde aydını da bir avcı olarak değerlendirdiğimizde, avcının vurduğu ceylandan yediği parçalar boynuzları ve tırnaklarıdır. Avcı, ceylanın ciğerini, kalbini, böbreklerini ve beynini vb. yerlerini yemeden uzaklaşır. Ceylanın bu kıymetli yerlerini fark etmemesinin nedeni; onların deri altında görünmemesidir. Tırnakla yürek arasında bir de sertlik farkı vardır. Sözde aydında, her şeyin sert ve kabasından anlar (Kısakürek, 2014b: s.260). Kısakürek'in burada ifade ettiği Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan, milletin değerlerinden kopuk ve materyalist bir aydın tipidir.

Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan bu aydın tipini şiirlerine konu ettiğinde onlar için “yarım ve çeyrek” nitelemelerini kullanır:

Yarım aydınlar vardı, eskiden, seyrek seyrek;

Şimdi çil yavruları, her çeyrekte bir çeyrek... (Kısakürek, 2008: s.185).

Yine Tanzimat sonrası aydını için *Başboş* şiirinde sözde aydın nitelemesini kullanır:

Yirmidokuz harflik sözde aydınlar,

Yafta yazar, isim takar, başboş.

Allahım sen acı bu saf millete!

Akşam yatar, sabah kalkar, başboş... (Kısakürek, 1999a: s.424).

Kısakürek, sözde aydınların donanım olarak sadece basit düzeyde okuma-yazma becerisine sahip ve toplumsal eleştirilerinin boş suçlamalardan ibaret olduğunu, milletin de bu aydınlar elinde acınacak duruma düştüğünü ifade eder.

Kısakürek, kendisi de Avrupa da eğitim almış olmasına rağmen, Avrupa da eğitim gören aydınları eleştirir: “Diploması vardır; (Barem)e yarar, Avrupa’da okumuştur; bütün takdir ölçülerini avlamaya yarar.” (Kısakürek, 1996: s.294) Ona göre aydının Avrupa’da eğitim alması olumsuz bir durumdur. Çünkü o her ne kadar kendisi de eğitim amacıyla Batı’ya gitmiş olsa da kültürel etki ihtimalinden dolayı Batı eğitimine karşıdır. Batı da eğitime zorunlu durumlar ya da bilgi aktarımı dışında sıcak bakmaz.

Kısakürek, Türk toplumu için gerçek tehlikenin ekonomik kıtlıktan ziyade aydın kıtlığı olduğunu düşünür: “Yüz yıldır derin bir kıtlık çekmekteyiz! Ne altın, ne kalay, ne fabrika, ne tezgâh, ne maden, ne buğday kıtlığı... Kısaca ve sadece münevver kıtlığı; gerçek münevver kıtlığı” (Kısakürek, 2016: s.49) çekmekteyiz. Kısakürek bu satırları 1946 yılında kaleme alır. II. Cihan Harbinde dünya genelinde yaşanan ekonomik kıtlık gündemdeki yerini korurken Kısakürek’in bu satırları kaleme almış olması manidardır. Toplumun yeme içme ihtiyacını karşılamadan önce kendisini doğru bilgilendirecek ve yönlendirecek aydına ihtiyacı olduğunu düşünür.

Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan aydının gelişim seyri Kısakürek’e göre (1996: s.115) şöyledir: “Bunlar, kurbağanın değişme devreleri şeklinde, Tanzimat’tan Meşrutiyete, Meşrutiyetten Cumhuriyete ve Cumhuriyetten bugüne, üç çığır içinde yetkinliklerini tamamlamış ve şimdi azmanlaşmış sun’i ilkâh mahsulü, ulvî oluş gayesi gütmeyen ve fikir çilesi çekmez, aşksız ve madde

üstü iştiyaksız, yalnız zehirlemeye memur haşerelerdir.” Onun buradaki “fikir çilesinden uzak, aşksız ve madde üstü iştiyaksız” ifadeleri aydınının materyalist niteliklerini gösterir.

Kısakürek, Türk toplumunun üç dört asırdır geri kalışının ikinci nedeninin çeyrek aydın olduğunu şöyle ifade eder: “Apışmış kalmış, ara bulucu ve Tanzimatçı çeyrek münevver...” (Kısakürek, 2014a: s.112) toplumsal problemlerin başında gelir. Bu toplumsal problemlere çözüm için Kısakürek Babıalı’de (aydınlarda) bir inkılap yapılması gerektiğini düşünmektedir: “Türkiye’nin bir buçuk asırdır beklediği gerçek ruh ve kültür ihtilâli, önce ‘Babıalı’nin millileştirilmesi, ahlakileştirilmesi ve temel görüşe oturtulmasıyla başlayacaktır.” (Kısakürek, 1999b: s.337) Amaç, Babıalı’yi (aydınları) ortadan kaldırmak değil, onun şaşkınlık veren bir anlayışla normalleştirdiği zıtlıklardan bünyesini temizlemektir. Bir şeyin tam olarak ortaya çıkması onu zıtlıklardan ayırıştırarak olur. Babıalı’de inkılap yapabilmek için, orada iyi değerler manzumesinin tahakkümünü kurmak ve bünyesini belli bir kalite planında aykırılıklardan temizlemek gerekir (Kısakürek, 2010b: s.47). Bu temizliği de ancak devlet, cerrahi müdahaleyle yapabilir. Kavga ve gürültü yerine ülke genelinde çetin ve büyük bir inkılap lazımdır. Ancak Babıalı yalnız iktidarı suçlamaya görevli ve çeşitli organizelerle bunu yaparken ülkenin biricik ayıbının kendisi olduğunu kesinlikle kabul etmez (Kısakürek, 1995: s.36). Bu inkılap sayesinde Babıalı sözde aydınlardan temizlenmiş olacak ve aydın Kısakürek’in tasavvur ettiği toplumsal misyonu üstlenecektir.

Kısakürek, kendi tasavvur ettiği aydın tipini *Tobum* tiyatrosunda, oyun kahramanları *Ferhat Bey* ve *Yolcu*’nun arasındaki diyalog üzerinden özetle şöyle ifade eder: *Ferhat Bey*: Aydınlardan (münevverlerden) ne kadar korktuğumu bilmezsiniz. Bir arslandan, geyik o kadar korkmaz. Burada köylüler içinde oturma nedenim budur. Ve bu şekilde aydın ve köylü arası giyinirim. Çünkü köylü gibi toprağı işleyenlerden değilim. Aydın da değilim. Zira aydınının ne olduğunu biliyorum. *Yolcu*: Hem sizin gibi aydın (okumuş) ve düşünen adam zarafetinin üst basamağına ulaşmak, hem de temiz Anadolu ruhunu muhafaza etmek ne kadar harikadır (Kısakürek, 1991: s.71). Tiyatro eserindeki diyalog üzerinden ifade edilen aydın, toplumla iç içe, tevazu sahibi, toplumsal değerlere sahip ve toplumsal değerlerle barışık bir aydındır.

Kısakürek aynı zamanda aydınlardan iktidarından yanadır. O bunu şöyle ifade eder: “İslâm inkılâbında sınıf, belli başlı farikaların kendisini cemiyet içinde sınırladığı zümreleri değil, kitlelerin, bütün insanlık çapında mayasını tutturacak örnek şahsiyet kadrosunu murat eder. Bu kadronun da belli başlı bir sınıf ismi vardır: Gerçek ve üstün münevverler aristokrasyası...” (Kısakürek: 2010a:

s.228) Burada ifade edilen gerçek ve üstün münevverler aristokrasyası, bu çalışmaya konu olan yönüyle aydınlar sınıfıdır.

Kısakürek'in aydınlar yönetiminden yana olduğu, hakkında yapılan akademik çalışmalarda ortak noktadır. Ancak Kısakürek'le ilgili akademik çalışmaların bazılarında göre ütopya bazılarında göre gerçekçi devlet şeması olarak kabul edilen “Başyücelik Devleti”ndeki “Yüceler Kurultayı” günümüzdeki parlamento veya millet meclislerinin karşılığıdır. Bu parlamento Kısakürek'in “Yüce”ler (milletvekili) olarak isimlendirdiği milletin en seçkin yüz bir aydın üyesinden oluşmaktadır.

Kısakürek bu Yüce'leri (aydınları) şöyle tanımlar: “İşte, bir cemiyette bütün temsil hakkı; mutlak olarak, fikirde, san'atta, ilimde, fende, siyasette, idarede, hülâsa yapıcı ve kurucu insanı verim şubelerinin hepsinde, en uzun çıkıntılı yıldız köşelerinin, dolayısıyla en üstün şahsiyetlerindir.” (Kısakürek: 2010a: s.394) Bu şahsiyetler Yüce olarak isimlendirilen millet vekilleridir.

Yüce'lerin, farklı bir ifadeyle milletvekillerinin bir araya gelmesiyle; “milletin dinde, fikirde, sanatta, ilimde, siyasette, müspet bilgilerde, ticarete, askerlikte, idarede, işde, hülâsa insan kafasının arayıcı hamlelerini ve idrak çilelerini plânlaştıran her sahada, eser, keşif, görüş, terkip ve dâva sahibi (aksiyon)cu güzidelerinden örülü” (Kısakürek: 2010a: s.285) olan Yüceler Kurultayı oluşacaktır. Bu aksiyoncu güzidelerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan Yüceler Kurultayı kendi aralarından her yönüyle en donanımlı, ahlaki ve dini yönü çok güçlü ve milleti en iyi temsil yeteneğine sahip olan Yüce'yi (aydını) Başyüce (Cumhurbaşkanı) olarak seçecektir.

Böylece devlet yönetimi aydınlara verilecek ve toplumda yine aydınların kontrolünde olacaktır: “Bu muazzam dâva yolunda en kısa ölçü şudur ki, halkı, kendi nefsinin aşan hakikî hakimiyet plânına çıkarmak için onu hakka esir etmekten ve başıboş kalabalıkları başı bağlı münevverler iradesine tâbi ve mahkûm kılmaktan başka yol yoktur.” (Kısakürek: 2010a: s.224) Kısakürek'e göre (2010a: s.285) başı bağlı münevverlerin Yüceler Kurultayı olarak en önemli görevi; milleti, doktor gözetimindeki hasta gibi, soyut idrak çilesi çeken ruh ve düşünce işçilerinin (aydınların) kontrolünde tutmaktır. Bu bağlamda Kısakürek'in toplumsal düşüncesinin merkezini aydınlar oluşturur. Devlet yönetimini ve iktidarı aydınlar üzerine bina eder.

Kısakürek'in aydınlarla ilgili düşüncelerini toparlayacak olursak; aydın eleştirisine Babıali'den başlar. Babıali'de aydın kimliğiyle ortaya çıkmış şahısların aydın olarak yetersiz ve

toplumsal değerlerden kopuk olduğunu düşündüğü için önce Babıali'de bir inkılap yapılması ve aydınların millileştirmesi gerektiğini düşünür.

Aydın ve münevver kavramlarını hem olumlu içerikte hem de olumsuz içerikte kullanır. Aydın eleştirisini sözde aydın, yirmi dokuz harflik sözde aydınlar (Kısakürek, 1999a: s.424), yarım aydınlar, çeyrek aydın (Kısakürek, 2008: s.185), Tanzimatçı çeyrek münevver (Kısakürek, 2014a: s.112) ve sözde münevver kavramları üzerinden yapar. Özellikle Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan ve Batı'da eğitim almış olan seküler ve materyalist değerlere sahip aydınlara şiddetle karşı çıkar.

Kısakürek, aydına yönelik düşüncelerini ifade ederken; Babıali, aydın, münevver, münevverler aristokrasisi, Yüce, Yüceler Kurultayı, idrak soyluları, cins kafalar, güzideler ve dimağ işçileri vb. kavramlarını kullanır. Aydın ve münevver kavramları üzerinden aydın eleştirileri yapar. Ancak; münevverler aristokrasisi, Yüce, Yüceler Kurultayı, idrak soyluları, cins kafalar, güzideler ve dimağ işçileri kavramları Kısakürek'in tasavvurundaki ideal aydın tipini ifade etmek için kullandığı ve olumlu içeriklerle donattığı kavramlardır.

Kısakürek'in düşün dünyasında; memleketin bütün meslek ve iş sahalarının en yeteneklilerini aydın işlevini icra edebilecek olanları günümüzdeki ismiyle parlamento veya millet meclislerinde Yüce (milletvekili), olarak bir araya getirip bunlara; bakan, başbakan hatta Başyüce (cumhurbaşkanı) olarak görevler verilecek, devleti aydınlar yönetecek ve böylece bir seçkinler idaresi teşekkül edecektir. Bu durum farklı bir ifadeyle aydınların iktidarındır.

Kısakürek aydını bürokraside ve iktidarda konumlandırarak, tam bir Türk aydın tipi ortaya koyar. Ancak Kısakürek, iktidar konumu verilen bir aydının, iktidar erkinin ve olanaklarının aydın kimliğine ve kişiliğine vereceği muhtemel zararları göz ardı etmektedir.

Sonuç

Aydın, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren toplumlarda ve milletlerde işlevsel olarak ortaya çıkmıştır. Türk aydını da kendi sosyal, ekonomik ve inanç sisteminde ortaya çıkmış toplumsal bir tip olarak aynı zamanda Türk milletinin önde gelen taşıyıcı unsurlarından birisidir. Ancak günümüzde dünya genelinde aydın olarak modern Batı entelektüeli kabul görmüştür. Herhangi bir toplumda aydın değerlendirmesi yapılırken mihenk taşı olarak modern Batı aydını ölçüt alınmaktadır.

Çalışmada incelediğimiz, Topçu ve Kısakürek'in aydın tasavvurlarının modern Batı aydını (entelektüeli) ile örtüşen ve ters düşen yönleri vardır. Topçu ve Kısakürek aydın eleştirisini benzer unsurlar üzerinden yaparken aydın konumu ve aydının iktidarla olan ilişkisi açısından tamamen zıt düşünürler. Topçu ve Kısakürek'in Babialı, sözde aydın, aydın halk yabancılaşması, aydının millet müktesebatından kopuk olması, Batı'nın basit yaşam şekline sahip ve Batı taklitçisi olması ve materyalist aydın üzerinden, aydın eleştirisi yapmaları ortak noktalarıdır. Yine bu konuda Kısakürek Babialı'de bir inkılap yapılması gerektiğini ifade ederken Topçu düşüncede bir inkılap yapılması, din adamlarının yerini toplumun kalbine ve beynine girebilen aydın (münevver) bir zümreye bırakması gerektiğini düşünür.

Her iki düşünüründe kendilerine özgü ideal aydın tasavvuru üzerinden bir toplum inşası ortaya koymaları ortak noktalarıdır. Topçu'nun ideal aydın tipi Millet Mistik'leridir. O, Millet Mistik'lerini eserlerinde ifade etmek için, onlara yönelik olarak, büyük vatanperverler, millet şehitleri, büyük mustarıpler ve büyük ölümler gibi kavramlar kullanır. Kısakürek'in ideal aydın tipi ise parlamentoyu oluşturan Yüce'lerdir. O'da yazılarında Yüce'leri ifade etmek için; münevverler aristokrasisi, cins kafalar, idrak soyluları, dimağ işçileri ve aksiyoncu güzideler vb. kavramlar kullanır.

Ancak her ikisinin de aydın tasavvuru Türk aydını ve modern Batı entelektüeli üzerinden değerlendirildiğinde biri güney kutbu ise diğeri kuzey kutbu gibidir. İktidar açısından; Topçu, Millet Mistiği aydınları her türlü sosyoekonomik konum, statü ve iktidardan uzak konumlandırırken, Kısakürek, Yüce'leri; milletvekili, bakan, başbakan, cumhurbaşkanı olarak iktidarda konumlandırarak, bizzat iktidarı aydınlara teslim eder.

Topçu'nun Millet Mistik'lerinin muhalif, eleştirel, iktidar karşısında ve iktidardan uzak konumlanması modern Batı entelektüeliyle örtüşen yönleridir. Ancak Millet Mistik'lerinin modern Batı entelektüelinden daha aşkın nitelikleri vardır. Millet Mistik'lerinin modern Batı entelektüelinden daha aşkın olması, onların aynı zamanda büyük mustarıpler, millet şehitleri ve büyük ölümler olarak adlandırılması ve kendilerinin sadece milletin ıstıraplarına talip ve darağaçlarını göze almalarıyla açıklanabilir. Kısakürek'in iktidarda konumlandığı Yüce'ler ise modern Batı entelektüeline göre aydın sayılmaz. Ancak bürokrat Türk aydını kavramıyla açıklanabilecek bir olgudur.

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aron, R. (1979). *Aydınlar Afyonu*. (Çev. İzzet Tanju). İstanbul: Tur Yayınları.
- Birkök, M. (2000). Aydınlar ve Bazı Vasıfları. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, C.0. S.26. ss.97-111.
- Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Demiralp, O. (2002). Entelektüeller ve aydınlar. *Cogito- Üç Aylık Düşünce Dergisi*, (31), 108-132.
- Develioğlu, F. (1993). *Osmanlıca -Türkçe Ansiklopedik Lügat*. (11. Baskı) Ankara: Aydın Kitabevi.
- Elibol, S. (2006). Bir Muhalif Düşünce Dergisi: Hareket Dergisi. İçinde T. Bora-M. Gültekinil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, C.5. (ss.276-273). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ersoy, M. A. (2016). *Safabat*. İstanbul: Düzey Kitap.
- Keser, İ. (1986). *Tanzimat'tan Cumhuriyet Türkiye'sinde Aydınlar ve Aydınlar Sosyolojisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kılıçbay, M. A. (1995). Türk Aydınının Dünyasını Anlamak. İçinde S. Şen (Ed.), *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*. (ss.175-180). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kısakürek, N. F. (1990). *Başmakalelerim 1*. (1. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1991). *Tobum*. (5. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1995). *Başmakalelerim 2*. (1. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1996). *Çerçeve 4*. (1. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1999a). *Çile*. (40. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (1999b). *Babiali*. (8. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2008). *Öfke ve Hiciv*. (7. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2010a). *İdeolojya Örgüsü*. (18. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2010b). *Çerçeve 1*. (5.Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2014a). *Büyük Doğu Cemiyeti*. (2.Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2014b). *Tanrı Kulundan Dileklerim*. (14. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

- Kısakürek, N. F. (2016). *Çerçeve 3*. (5. Baskı). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Mardin, Ş. (1991). *Türkiye’de Din ve Siyaset Makaleler 3*. (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınlar.
- Meriç, C. (1997). *Mağaradakiler*. (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nişanyan, S. (2012). *Sözlerin Soyağacı, Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*. (6. Baskı). İstanbul: Everest Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2014, 12 Ocak). Dreyfus Davası. *Milliyet Gazetesi*.
<https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/dreyfus-olayi-1820648>
- Özcan, Z. (2006). Sosyo-Kültürel Fenomen Olarak Entelektüeller. *Doğu Batı- Düşünce Dergisi*, C.9. S.36. ss.35-62.
- Özlem, D. (1995). Felsefe Geleneğimiz ve Aydınımız. İçinde S. Şen (Ed.), *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*. (ss.205-214). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Püsküllüoğlu, A. (2015). *Türkçe Sözlük*. (2. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Sami, Ş. (2012). *Kamus-ı Türkî*. (2. Baskı). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Topçu, N. (1998). *Kültür ve Medeniyet*. (2. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2008). *İslam ve İnsan- Mevlânâ ve Tasavvuf*. (5. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2010a). *İradenin Davası- Devlet ve Demokrasi*. (3. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2010b). *Türkiye’nin Maarif Davası*. (6. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2016). *Ablak Nizamı*. (9. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2017a). *Millet Mistikleri*. (5. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2017b). *Büyük Fetih*. (15. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2018a). *Yarımkı Türkiye*. (17. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2018b). *Mehmet Akif*. (11. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topçu, N. (2018c). *Amerikan Mektupları- Düşünen Adam Aramızda*. (5. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ülgener, S. F. (1983). *Zibniyet Aydınlar ve İzm’ler*. (1. Baskı). Ankara: Mayaş Yayınları